

Phalgam Saldırısı ve Bitmeyen Kriz Sarmalıyla Keşmir Meselesi

Bayram Özmen

Dünyanın en yüksek dağları Himalayaların hemen kıyısında bulunan Keşmir vadisi geniş ormanları, doğal manzarası ve gölleriyle ziyaretçilerine dünyanın zirvesinde yaşam alanı sunan benzersiz topraklardır. Bu özellikleriyle “Mini İsviçre” olarak anılan bu topraklar bünyesinde sadece doğa harikası güzellikleri değil, Hindistan ve Pakistan arasında 78 yıldır devam eden meselenin de tüm ağırlığını taşımaktadır. Bu süre zarfında çeşitli seviyelerde krizlere şahit olan Keşmir, 22 Nisan 2025 günü eyaletin Baisaram Vadisi’nde sadece yaya veya atlarla ulaşımın sağlandığı Phalgam bölgesinde yapılan ve 26 kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırıyla tekrardan dünya gündeminde ön sıralarda yerini aldı. Saldırı sonrasında iki taraf da birbirini suçlarken aynı zamanda sınırlarını ve hava sahalarını birbirine kapatıp, diplomatik ilişkileriyle ticari faaliyetlerini askıya aldılar. Ayrıca Hindistan’ın İndus Havzası Su Anlaşması’ndan çekilip topraklarından geçen suyu kesme tehdidine karşın Pakistan’ın bunu savaş sebebi sayacağını ilan ettiği tehlikeli durum ortaya çıkmış oldu.

Bu yazımızda meydana gelen son gelişmeler çerçevesinde iki nükleer gücün Keşmir meselesi etrafında şekillenen ilişkilerini, geçmişin ışığında ve iç politikalarının yansımada incelemeye çalışıp, mevcut durum ve yakın gelecek adına projeksiyon oluşturmaya çalışacağız.

Hint Alt Kıtasının Bitmeyen Kriz Sarmalı: Keşmir Meselesi

1947 yılında üzerinde güneşin batmadığı imparatorluk olarak tanımlanan İngilizler’den bağımsızlığını kazanan Hindistan, aynı zamanda Mahatma Gandhi’nin “çocuk ölü doğdu” olarak tabir ettiği din temelli iki devletin ortaya çıktığı bir sürece şahit olacaktı. Hindu ve Müslüman nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu yerlere göre esas alınan bu ayrılmanın kırılma noktalarından biri şüphesiz Keşmir meselesi olarak ortaya çıkmıştı. Yöneticisi Hindu fakat halkının çoğunluğu Müslüman olan bu bölge, yönetici Maharaja (prens) Hari Singh’in oldu bitti yaparak Hindistan’a katılma isteğiyle savaşı tetiklemiş ve I. Hindistan-Pakistan Savaşı meydana gelmişti.

Yeni kurulan Birleşmiş Milletler’in devreye girmesiyle sağlanan ateşkes sonucu Hindistan, Keşmir bölgesinde çoğunluğu ele geçirip Jammu-Keşmir eyaletini kurarken, Pakistan ise ele geçirdiği bölgelerde Azad Keşmir eyaletini kurmuştur (1948). Yine bu yılda BM Jammu-Keşmir’de kendi kaderini tayin hakkı ilan ederek bölge hakkında halkın kararını kendi vermesi gerektiği şeklinde karar çıkarmıştır. Fakat Hindistan çıkarılan BM kararlarını uygulamamaktadır.

1962 yılında bu kez bölgenin diğer büyük oyuncusu olan Çin devreye girmiş ve Tibet bağımsızlık hareketiyle arasının bozulduğu Hindistan’a savaş ilan ederek Keşmir topraklarının bir kısmına denk gelen ve Aksai Çin olarak adlandırılan bölgeyi ele geçirmiştir.

Üç yıl sonra Hindistan’ın yenilmesini fırsata dönüştürüp Keşmir’i geri almaya çalışan Pakistan’ın saldırısıyla II. Hindistan-Pakistan Savaşı başlamış fakat konvansiyonel olarak üstün olan Hindistan bu duruma hızlı bir karşılık vererek Pakistan’ın mevcut statükoyu değiştirmesine izin vermemiştir.

1972 yılında geldiğimizde ise iki ülke arasındaki savaş bu defa Keşmir’den uzakta yer alan bir coğrafyada vuku bulacaktı. O gün için adı Doğu Pakistan olan Bangladeş topraklarında meydana gelen bağımsızlık hareketlerine Hindistan’ın da müdahil olmasıyla patlak veren III. Hindistan- Pakistan Savaşı’yla Bangladeş bağımsızlığına kavuşmuştu. Akabinde Hindistan-Pakistan arasında yapılan Şimla Barış Anlaşması’yla Keşmir’de filli durumu tescilleyen Kontrol Hattı oluşturulmuştu.

Bu safhadan kısa süre sonra Hindistan nükleer silah gücünü elde etmesi ve 1974 yılındaki başarılı denemesinden sonra Pakistan'ın da nükleer silah elde etme çalışmalarını ilan etmesiyle mücadeleye başka bir boyut kazandıracak bir alan meydana gelmiştir. Pakistan, başlattığı bu girişimi kısıtlamalara rağmen yüzyıl bitmeden başarıyla tamamlayarak 1998 yılındaki nükleer denemesiyle Hint Alt Kıtasındaki deşet dengesini kurmuştur.

Pakistan'ın nükleer güce ulaştığı yılın ertesi olan 1999 yılında ise Jammu-Keşmir'de iki devlet arasındaki mücadelenin bir başka seyri yaşanacaktı. Pakistan ordusunun hızlı bir sızma girişimiyle Kargil Tepeleri'ni ele geçirme isteğı sonucu meydana gelen çatışmalarda da bir sonuca ulaşılamamış ve taraflar Kontrol Hattı boyunca geri çekilmişlerdi

Şimla Anlaşması ve Kargil arası dönemde Sovyet-Afgan Savaşı'na paralel olarak da 1980'li yıllarda Keşmir meselesi, sadece iki devletin fiili giriştiğı bir mücadele hüviyetinden çıkmış ve Hindistan kontrolündeki Jammu-Keşmir bölgesinde silahlı mücadelelere de sahne olarak etkisi günümüzde de hissedilen krizler sarmalına girmiştir.

Gerek Pakistan'la yapılan savaşların geçtiğı cephe gerekse silahlı mücadele safhasının başlamasıyla Jammu-Keşmir bölgesi yaklaşık 700-800.000 güvenlik gücüyle dünyada en çok silahlı birliğin olduğu bölgelerin başında gelmektedir.

Son Gelişmeler Işığında Keşmir Meselesi

İki ülkenin de nükleer güce sahip olmasıyla artık açık ve konvansiyonel anlamda bir savaş yerine sahne gerisinden idare ettikleri bir mücadele sahasına dönüşen Keşmir meselesi, her iki tarafta da meydana gelen iç siyaset değişimiyle farklı bir boyut kazanmıştır.

Adeta bir satranç oyununu andıran bu mücadelenin 21. yy.'daki ilk büyük hamlesi Hindistan'ın 11 Eylül'ü olarak adlandırılan ve meydana geldiğı 26 Kasım 2008 tarihiyle özdeşleşen 164 kişinin öldüğü 26/11 Mumbai saldırıları olmuştur. Keşmir merkezli silahlı örgütlerden olan Leşker-i Tayyibe üyelerinin üstlendiğı bu saldırı tüm dünyada şok etkisi yaratmıştır. Saldırıya maruz kalan Hindistan ise Pakistan'ı bu yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'nin ortaya attığı "Teröre Karşı Savaş" doktrininde teröre destek veren ülkelerden olduğu suçlamasıyla batı desteğini arkasına almaya çalışmıştır.

2016 yılında Jammu-Keşmir'de bulunan Uri askeri üssüne yapılan saldırı sonucu Hindistan 17 askerini kaybetmiş ve hemen akabinde saldırının arkasında Pakistan'ın olduğunu öne süren Hindistan Savunma Bakanı Pakistan'ı teröre destek veren ülke olarak sınıflandırılması gerektiğini aktarmıştır.

2019 yılının Şubat ayında bu kez Pulwama bölgesinde seyir halindeki otobüste meydana gelen bombalı saldırı sonucu Hindistan'ın 40 paramiliter gücü hayatını kaybetmiştir. Akabinde Pakistan suçlanarak tıpkı diğer saldırılarda olduğu gibi saldırganların ülkesine rahat bir şekilde geçişine izin verdiği ve bu ülkeyi bir üs olarak kullandığı gerekçeleri dillendirilmiştir. Bu saldırı sonrasında Hindistan sadece suçlama ile kalmamış ve Pakistan Keşmir'ine bağılı Balakot bölgesini terör kampları varlığı bahanesiyle vurmuştur. Bu bombardımanlar sırasında iki Hindistan uçağı düşürülmüş ve düşen uçaklardan birinin pilotu ölürken diğeri ise Pakistan'ın eline esir düşmüştür. Bu süreçte iki taraf da pilotların takası üzerinden iç kamuoylarını yatıştırma yoluna gitmiştir.

Keşmir ve İç Siyaset-ler

Keşmir meselesinde hiç şüphesiz en radikal dönüşümlerden biri 2014 yılında meydana gelmiştir. Bu yıl içinde yapılan seçimlerde iktidara gelen ve Hint Alt Kıtası'nın Hinduların kutsal vatanı olduğu, başta İslam olmak üzere diğeri dinlerin sonradan gelen işgalciler olduğunu belirten Hindutva ideolojisine sahip Hindistan Halk Partisi ve parti lideri Narendra Modi'nin seçimleri kazanması olmuştur. Keşmir üzerinde baskıyı artıran parti iç siyasette takip ettiği Müslümanlara ve İslam varlığına karşı başlattığı baskı politikasını Keşmir'de de sürdürmüştür.

Narendra Modi, 2019 yılında ikinci defa seçimleri kazanmasının hemen ertesinde Keşmir'e iç özerklik, kendine ait bayrağa sahip olma ve meclis bulundurma gibi özel haklar vermesinin yanında, Keşmirli olmayanlara toprak satışlarını engelleyerek nüfus dengesini korumayı amaçlayan anayasanın 370. maddesini ilga ederek 1952 yılından o güne değin korunmaya çalışılan Keşmir'in statüsüne dair en radikal adımı atmıştır. 370. madde kaldırıldıktan hemen sonra internet erişimi sınırlandırılmış ve güvenlik personellerinin de sayısı artırılarak bölgenin dünya ile bağı en alt seviyeye indirilmiştir. Yine bu süreçte Keşmir bölünerek direkt merkezden yönetilecek eyaletler arasında yer almıştır. Özellikle sağcı ve İçişleri Bakanı Amith Şah, Uttar Pradeş eyaleti başbakanı Yogi Adityanath gibi Hindu milliyetçisi parti taraftarlarının dillendirdiği Keşmir'i yerleşimlere açarak ve buralara yapılan hac ziyaretleriyle Hindulaştırma söylemi hem Pakistan devletinde hem de bölge halkında büyük rahatsızlığa sebebiyet verdiği gözlenmektedir. Bölge uzun yıllardır iklim ve coğrafyasıyla genel anlamda sıcak ve nemli olan Hindistan'da popüler bir turistik bölge olma özelliğine sahip bir yer olarak bilinmekte ve genel geçim kaynağının turizm olduğu kayıtlarda yerini almaktadır. Son yapılan Phalgam saldırısının önceki askeri hedefler yerine direkt olarak turistleri hedef almasının arkasında bu rahatsızlık ve korkunun yattığı söylenebilir.

Bunun yanında saldırının hemen ardından Hindistan hükümeti tarafından kararı alınan ve tıpkı 370. madde gibi uzun yıllar tüm krizlere rağmen varlığını sürdürmesine izin verilip askıya alınmasıyla dünya gündemine düşen İndus Su Havzaları Anlaşması, önemli bir anekdot olarak görülebilir. 1960 yılında imzalanan ve Çin'in Tibet bölgesinden doğarak Hindistan kontrolündeki Keşmir'den geçip Pakistan'ın güneyinde Arap Deniz'ine dökülen İndus Nehri, adını verdiği anlaşma vesilesiyle bölgenin en önemli ihtiyacı olan suyun iki düşman sınırdaş tarafından taksimini mümkün kılmıştır. Bu taksime göre İndus Nehir Havzası'nda yer alan altı kolun Pakistan payına düşen Indus, Chelum ve Çelab ile Hindistan kısmına düşen Sutlej, Ravi ve Beas kollarının kullanımına imkan vermiştir. Hindistan, düşman komşusuna giden bu kolların üzerine set ve barajlar yaparak ya küresel ısınma sebebiyle olumsuz etkilenen ve nüfusun önemli bir kısmının tarım sektörüyle uğraştığı ülkeye zarara uğratacak ya da ani bir şekilde biriktirdiği suyu kapakları açmak suretiyle sel ve zarara sebebiyet verecek şekilde bir silah olarak kullanacaktır. Esasında her iki durumda da Hindistan'ın suyu bir silah olarak kullanmak istediği açıktır. Bu durum dış politika aracı olarak görülse de kendi artan ihtiyaçlarına cevap olarak da görülmesi gereken bir hazırlık olarak da düşünülebilir.

Pakistan açısından ise Keşmir, varlık mücadelesi ve asla vazgeçmeyeceği ayrılmaz bir parçasıdır. Milliyetçilik ve daha özelde de Hindistan karşıtlığının en önemli gündem maddesidir. Özellikle sivil siyasetin zayıf bulunduğu ülkede ordunun yönetime dolaylı ya da direkt müdahalesinin en önemli gerekçelerinden biri olup bu politikayı siyaset kanalına teslim etmeme ısrarcılığına sahip olduğu açıktır. Özellikle son olaylar ışığında gerek hükümetin gerekse toplumun yekvücut olarak ordusunun arkasında bulunduğu mesajını vermesi bu durumun en önemli göstergelerinden biri sayılabilir. Dolayısıyla Keşmir meselesi devam ettiği sürece ordunun gücünü elden bırakmama isteğinin süreceğini iddia etmek, bu bağlamda pek şaşılabilecek bir durum olarak karşılanmaması gerekir. Pakistan Keşmir meselesini sahiplenmekle, yalnızca halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan bir toprağı savunmakla kalmayıp varoluşsal tehdit olarak gördüğü Hindistan'a karşı stratejik anlamda derinlik kazanmayı arzu etmekte ve kendisi için hayati olan su yollarını güvenlik altına almak istemektedir. Nitekim Hindistan'ın suyu kesme girişimlerini savaş sebebi sayacağını söylemesi bu bağlamda okunabilir.

22 Nisan günü meydana gelen ve aniden iki ülkeyi de savaş durumuna sokan Phalgam saldırısının konvansiyonel veya nükleer bir savaşa dönüşeceğini söylemek geçmişte benzerlerine baktığımızda gerçeklikten uzak bir yaklaşım olacaktır. Her ne kadar durum tehlikeli bir seviyede de ilerlese gerek her iki ülkenin sahip olduğu nükleer silah ve buna bağlı olarak başta ABD olmak üzere dış baskılar gerekse her iki ülkenin de halihazırda yaşadığı sıkıntılı süreçler geniş çaplı bir savaşa olanak tanımamaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Batı Bloğuyla entegre olmak için açılan ve Batı'nın da Çin'e karşı bir denge unsuru olarak gördüğü Hindistan, "terör" mağduru olmasını dillendiriyor olsa da Pakistan'ın sürekli yaptığı "nükleer silahlara sahibiz" hatırlatması olayın daha serin kanlı ele alınmasına imkân vermektedir. Pakistan aynı zamanda yaptığı tatbikat, füze denemeleri ve yekvücut toplum desteğiyle tüm caydırıcılık unsurlarını da öne sürmektedir. Fakat özellikle Hindistan kamuoyundan gelen karşılık verme çağrıları önceki yıllarda olduğu gibi sınırlı ve nokta atışı operasyonlara sebebiyet verebilir. Elbette ki Pakistan da buna sınırlı bir şekilde karşılık vererek kendi kamuoyunu rahatlatma çabasında olacaktır. Bunun yanında Keşmir'de mevcut statüko devam ettiği sürece nükleer güce sahip tüm tarafların olduğu bu bölgenin dünyanın gündeminden düşmeyeceği de bir gerçeklik olarak unutulmaması gereken bir durumdur.